

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

МИЛОСЕРДНА ІРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 32:303.725.36(477:73)(043.3)

**КІБЕРНЕТИЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

ОДЕСА – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, професор
Подмазко Євген Артемович,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова, професор кафедри
політології.

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, професор
Кузьмін Петро Васильович,
РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний
університет»,
професор кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін.

кандидат політичних наук, доцент
Стулова Інна Михайлівна,
Міжнародний гуманітарний університет,
доцент кафедри економічних і міжнародно-
економічних відносин.

Захист відбудеться *«27» травня 2011 р. о 13 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.02 в Національному університеті «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2, ауд. 312.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.
Автореферат розісланий «19» квітня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства постає велика кількість питань, які стосуються підвищення ефективності держави. У світлі цього виникає новий інтерес до проблеми управління, в цілому, та його політичного різновиду, зокрема. Тому необхідність концептуалізації феномену політичного управління, а також явищ та процесів його здійснення не викликає сумнівів. Адекватний викликам вироблений кібернетичний механізм політичного управління буде сприяти стабільному розвитку країни. Ще з давніх часів політичні діячі, філософи, науковці ставили питання щодо того, яким саме повинно бути управління, які заходи необхідно вживати для забезпечення добробуту населення та сталого характеру суспільно-політичних процесів. Враховуючи біфуркаційний стан розвитку людської цивілізації, дослідження цієї проблеми набуває саме сьогодні все більшої актуальності.

Для України актуальність питань кібернетичного механізму політичного управління підсилюється наявністю сталого соціального попиту: від вироблення ефективного механізму здійснення політичного управління залежатиме подальший розвиток та стабільність країни. Слід звернути увагу й на те, що під час дослідження проблеми управління виникає велика кількість питань, які стосуються розроблення конкретних рекомендацій щодо вироблення алгоритмів взаємодії органів влади. Особливої уваги потребує аналіз балансу між гілками влади, дієвості систем стримувань та противаг, які впливають на ефективність здійснення політичного управління в державі. Під час реалізації функції управління, політична влада країни повинна мати повну та своєчасну інформацію, яка є запорукою її адекватності імпульсам, що надходять від соціального середовища. При дослідженні політичного управління актуальним є питання щодо здійснення комунікативного зв'язку між різними державними органами, – з одного боку, а також – між владою та громадянським суспільством, – з іншого. Тут мова йде про зворотний зв'язок, який представляє собою один із основних компонентів кібернетичного механізму політичного управління.

Тема дисертаційного дослідження є актуальною як в науковому, так і в практичному плані. Наукова, пізнавальна актуальність полягає в необхідності дослідження політичного управління, оскільки в політичній науці не існує чітко окресленого аксіоматичного сприйняття сутності цього феномену. В практичному плані актуальність обумовлена тим, що для існування дієвої політичної системи, в тому числі, й української, необхідною є оптимізація процесу її функціонування. В основі здійснення ефективного політичного

управління повинна бути узгодженість інтересів держави, громадянського суспільства та окремого громадянина.

Таким чином, вищезазначені аспекти свідчать про необхідність та актуальність наукового дослідження політичного управління, його кібернетичних засад, як теоретичного концепту та феномену управління практики.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження виконана в межах науково-дослідницької теми кафедри політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І.І. Мечникова «Дослідження процесів політичної взаємодії в умовах трансформації суспільства» (№ держреєстрації 0106U006191), одним з виконавців якої є дисертант.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в дослідженні сутності політичного управління як теоретичного підґрунтя діяльності ієрархії управлінських інститутів, опрацюванні її категоріального апарату, виявленні особливостей процесу діяльності кібернетичних механізмів сучасних держав на основі результатів порівняльного аналізу політичних систем США та України. Досягнення мети обумовлено вирішенням наступні дослідницьких завдань:

дослідити рівень вивченості проблем політичного управління в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників;

з'ясувати теоретико-методологічні засади аналізу політичного управління, визначити політологічне розуміння феномену та його основних понять;

визначити роль політичного управління в політичній системі суспільства, проаналізувати його функціонування під час соціодинаміки політичних режимів, а також розглянути політичну владу як регулятивний механізм політичного управління;

визначити специфіку побудови інституційної інфраструктури політичного управління, а також виявити особливості її функціонування. Реалізація завдання стає можливою, зокрема, завдяки аналізу процесів прийняття політичних рішень, дослідження ефективності їхньої реалізації;

визначити роль комунікації та зворотного зв'язку у структурі кібернетичного механізму;

з'ясувати специфіку американського досвіду здійснення політичного управління;

проаналізувати та виявити особливості політичного управління в сучасній Україні.

Об'єктом дослідження є політичне управління як функція «виходу» політичної системи суспільства.

Предметом дослідження є особливості процесу та механізму здійснення політичного управління як елемент функціонування демократичної держави, а також особливості його прояву в США та Україні.

Методи дослідження були визначені метою, завданнями та складністю наукового дослідження. Специфіка дослідження феномену політичного управління обумовила необхідність використання загально-філософських методів: аналіз, синтез, дедукція та індукція. Вагоме місце у методології дослідження відіграють також і спеціальні методи, а саме, системний, інституційний, процесуальний, порівняльний, структурно-функціональний. Системний метод застосовувався під час аналізу політичного управління, його ролі в політичній системі. Він дає змогу розглядати політичне управління, з одного боку, як єдину систему, що вміщує ряд елементів, яким властиві якісні характеристики, як процес, в якому приймають участь згадані елементи, з іншого. За допомогою інституційного методу в роботі розглянуто та проаналізовано особливості здійснення політичного управління з урахуванням існуючої політичної системи та інститутів влади. Порівняльний метод дозволив виявити особливості здійснення політичного управління в зарубіжних країнах, а також визначити особливості кібернетичного механізму політичного управління в українській державі. Використання у дисертації структурно-функціонального методу дозволило розглянути структуру та функції політичного управління.

Таким чином, методологія дисертаційного дослідження побудована на принципах комплексності, міждисциплінарності, системності тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація являє собою дослідження становлення та здійснення політичного управління в політичній системі суспільства, в тому числі, й в українській державі, в аспектах, що не отримали належного рівня наукової рефлексії. Наукова новизна полягає, зокрема, у таких положеннях та висновках дисертаційного дослідження:

Вперше:

політичне управління розглянуто як кібернетичний механізм: сукупність різних важелів впливу, завдяки яким владні відносини реалізуються у специфічний спосіб в конкретному просторово-часовому континуумі; доведено вплив структури владних відносин та балансу суспільних інтересів на кібернетичний механізм політичного управління;

розглянуто кібернетичний механізм політичного управління як складову інституційної структури політичної системи суспільства; визначено зміст кібернетичної та докібернетичної моделей політичного управління;

здійснено комплексний аналіз інституційної інфраструктури зворотного зв'язку та його значення для виходу політичного управління на рівень кібернетичного механізму. Проаналізовано, яке місце зворотний зв'язок займає в політичному управлінні української держави;

досліджено взаємодію управлінських структур та органів самоорганізації громадян в політичній площині, як складову сучасних кібернетичних систем;

Дістало подальший розвиток:

систематизація науково-методологічного апарату дослідження феномену політичного управління, теорія політичної кібернетики в цілому;

вивчення особливостей здійснення політичного управління на прикладі Сполучених Штатів Америки та України. Доведено, що вітчизняна система політичного менеджменту знаходиться на докібернетичній стадії свого розвитку;

Уточнено:

категоріальний апарат політичної кібернетики як теорії управління;

алгоритм взаємозв'язку політичної системи та політичного управління; роль ефективного політичного управління як умови сталого розвитку держави;

зміст понять «політичний менеджмент», «публічна політика» та «governance», які певною мірою розкривають зміст центральної проблеми запропонованої дисертації. Доведено їх принципову нетотожність, оскільки кожне з них має свої особливості та лише частково розкриває певний аспект феномену політичного управління.

Практичне значення одержаних результатів полягає у принциповій можливості застосування висновків дисертаційного дослідження для підвищення ефективності управлінської діяльності вітчизняної політичної системи.

Практичне значення роботи можна визначити за такими напрямками:

Науково-дослідницький: основні положення дисертації щодо поняття, структури, функцій політичного управління можуть бути використані для подальшого дослідження цієї проблеми;

Навчальний: висновки та рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані для підготовки та викладання у ВНЗ України таких курсів, як «Політологія», «Соціологія», спецкурсів – «Соціологія політики», «Політичне управління та соціальні механізми його здійснення», «Політичний менеджмент та маркетинг» та ін.

Прикладний: результати, які були одержані під час дослідження, можуть бути використані у вдосконаленні відносин між державою, громадянським суспільством, громадянином, а також у взаємодії гілок політичної влади України.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть» (Тернопіль, 2006 р.), «Регіональна політика на сучасному етапі державотворення: проблеми децентралізації, ризики та перспективи впровадження» (Одеса, 2006 р.), «Інновації в технології та методології наукового пізнання» (Одеса, 2006 р.), «Соціально-політична взаємодія в сучасній Україні» (Одеса, 2007 р.), «Социальная политика и механизмы интеграции украинского общества» (Одесса, 2008 г.), «Na drogach i bezdrożach wolności» (Краків, 2009)., «Модернізація державного управління, державної служби і кадрової політики» (Одеса, 2010). Дисертація обговорювалася на методологічних семінарах кафедри політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (2005-2010 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 10 публікаціях, 4 з яких, надруковані в виданнях, затверджених ВАК України фаховими з політології.

Структура та обсяг роботи. Структура дисертації відповідає меті та завданням дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків (в вигляді схем та таблиці – 3 сторінки). Загальний обсяг дисертації 190 сторінок. Список використаних джерел містить 204 найменувань (20 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** автор обґрунтовує актуальність теми дисертаційного дослідження, розкриває зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, формулює мету і завдання дослідження, визначає об'єкт та предмет, характеризує використані в роботі методи дослідження, наукову новизну та практичне значення, надає відомості про апробацію результатів дослідження, структуру роботи та обсяг.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження політичного управління»** розглянуто та проаналізовано поняття «політичне управління», його кібернетичний вимір, здійснено аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних авторів з проблематики дисертаційного дослідження, розглянуто теоретико-методологічні підходи й концепції з проблем кібернетичного механізму політичного управління.

У **підрозділі 1.1 «Ступінь науково-теоретичної розробки аспектів політичного управління»** проаналізовано підходи щодо визначення категорії «політичне управління» та

тлумачення сутності зазначеного феномену. Акцентується увага на тих аспектах проблеми, які є найменш розробленими в сучасній політичній науці.

Зазначається, що потреба в управлінні виникла відразу з появою цивілізаційних форм суспільної організації. За змістом, феномен управління постає як явище політичне (у найширшому тлумаченні політики). Що ж до політичного управління, то до його проблематики науковці звернулись лише в другій половині XX століття. Саме у цей період політичне управління розглядається як функція «виходу» політичної системи суспільства.

Встановлено, що комплексний аналіз центральної проблеми дослідження не міг би бути результативним без аналізу загальнотеоретичних та практичних робіт, які присвячені різним аспектам дослідження проблеми: політичного управління (М.Г. Анохін, С.С. Андреев, Г.К. Ашин, Т. Дегтярьов, О.Ф. Шабров, М.А. Шульга). Науковцями досліджуються теоретичні питання осмислення сутності політичного управління, під яким розуміють процес, в якому приймають участь держава, що виступає основним інститутом політичної системи, та громадянське суспільство; кібернетичний аспект проблеми досліджується через роботи Н. Вінера, У. Ешбі, А.І. Берга, Г. Клауса, К. Дойча та ін. Позитивність кібернетичного підходу проявляється в тому, що її головним завданням є вивчення процесів та операцій управління складними динамічними процесами задля підвищення ефективності діяльності, а також для того, щоб управління виконувалось цілеспрямовано, організовано та ефективно; політичної системи (Т. Парсонс, Д. Істон, Г. Алмонд, К. Дойч). Необхідність розгляду цього аспекту проблеми обумовлено, перш за все, тим, що політичне управління здійснюється в самій політичній системі суспільства; політичної влади (М. Вебера, В.Ф. Халіпова, В.Ф. Фетисова, Б. Кухта.); прийняття політичних рішень (Г. Саймона, Д. Марча, Дж. Неймана, К. Макгроу, П.В. Кузьміна). В своїх роботах дослідники під прийняттям політичних рішень розуміли результат вибору суб'єкту, певний результат взаємодії урядових структур, які займаються повсякденними процедурами. Крім цього, встановлено, що прийняття політичних рішень відіграє важливу роль в управлінні та державі; комунікацій, в тому числі, й політичних, та зворотного зв'язку (Д. Белл, Р. Дарендорф, Г. Лассуел, І. Підлуська, Н. Вінер, Л.А. Петрушенко). Щодо комунікацій, то під ними, вчені розуміли складний процес, якому властиві соціальні функції, внутрішня структура та загальна спрямованість. Зроблено висновок, що в процесі здійснення політичного управління важливу роль відіграє зворотний зв'язок, який відображає рівень взаємодії держави та громадянина.

Визначено, що за сутністю та змістом, визначень феномену політичного управління, під політичним управлінням слід розуміти систему суб'єкт-об'єктних відносин, які пов'язані між собою владними відносинами та зворотним зв'язком.

У підрозділі 1.2 «Методологія дослідження політичного управління та його політологічне розуміння» розглянуто основні підходи та сучасні концепції щодо аналізу політичного управління, його кібернетичної складової.

Визначено, що існує докібернетичний та кібернетичний етап розвитку уявлень про політичне управління.

Встановлено, що перші спроби щодо дослідження управління були зроблені представниками менеджеризму (У. Тейлора, А. Файоля, П. Дракера, Д. Макгрегора та ін.) – сучасної західної теорії управління.

Поряд із теорією менеджменту, в США посилено розроблялась управлінська теорія системно-структурного аналізу (Л. Берталанфі, А. Раппопорта, К. Боулдінга, та ін.) Цей підхід до дослідження проблем управління від загального до часткового отримав назву організованого, або системного.

Змістовне дослідження феномен управління набуває під час розвитку кібернетики, яка розповсюджує поняття управління на галузь складних систем та статистичних законів.

Зазначено, що в сучасній політичній науці робляться спроби щодо формування теоретичного підґрунтя до розуміння сутності політичного управління. М.А. Шульга відмічає, що певну роль в цьому відіграє розмежування адміністративно-державного та соціально-політичного управління, яке пов'язане, із прийнятими у світовій політичній думці, розрізненими, двома концепціями держави – формально-правової та етичної або концепції «держави вихователя».

Розглянуто теоретичні засади політичного управління В.Д. Зимини та Н.А. Борисова, за якими до визначення зазначеного феномену виділяють такі підходи: директивний (кратологічний) – політичне управління пов'язане зі специфічною сферою діяльності, в основі якої є влада, владні відносини, вплив, воління, які походять від держави чи її певних органів; структурно-функціональний (системний), за яким політичне управління розглядають як певну систему взаємовідносин, яка є частиною суспільного цілого; комунікативний – політичне управління представляється як специфічний вид соціальної комунікації.

У висновках до першого розділу представлено визначення феномену «політичне управління», визначені його принципи, функції та роль. Узагальнено основні теоретичні

підходи щодо дослідження політичного управління, його кібернетичного механізму та визначені найбільш впливові з них.

У другому розділі **«Особливості функціонування кібернетичного механізму в сучасній політичній системі»** розглядаються три взаємопов'язаних питання: політичне управління як атрибут та функція політичної системи, кібернетичний механізм політичного управління; механізм політичного управління та його діяльність; комунікація та зворотний зв'язок у системі кібернетичного механізму політичного управління.

У підрозділі 2.1 *«Політичне управління як атрибут та функція політичної системи»* зазначається, що дослідження специфіки феномену політичного управління може відбуватися, як власне система управління, та як функція політичної системи суспільства. Тому, автор розглядає політичну систему та роль в ній політичного управління. З цією метою аналізуються теорії політичної системи Д. Істона, Г. Алмонда, К. Дойча.

Аналіз уявлень про політичну систему та політичне управління, дозволив констатувати наступне: по-перше, модель політичної системи Д. Істона певною мірою слід представити як трансформовану схему управління. На перший план вона виносить не суб'єкт та об'єкт, а взаємозалежність між впливом політичної системи на суспільство («рішення» та «дії») і зворотною реакцією суспільства. По-друге, в наведених функціях, які виконує політична система за Г. Алмондом, не важко побачити модифіковане втілення сукупності загальних для теорії управління понять – прийняття рішень, організація, регулювання – які позначають функції прямого зв'язку, влади. Але необхідно також вбачати різницю щодо змісту означених функцій і, в такому разі, мова йде про функції входу чи виходу в суб'єкт-об'єктних відносинах всередині політичної системи, тобто, про політичне управління, чи про відносини між політичною системою та середовищем. В першому випадку, сукупність функцій виходу представляють собою політичну владу та примус. В другому – мова йде тільки про вільну від політичного примусу взаємодію. Крім того, зазначені функції дають продуктивну основу для аналізу політичної системи в управлінському ракурсі та у взаємодії з середовищем.

Визначено, що для розкриття ролі політичного управління в політичній системі необхідно звернути увагу на наступні проблеми: держава та громадянське суспільство, де перша функціонує на засадах управління, а друга – самоорганізації, але які взаємодіють між собою та впливають на політичне управління. Друга складова – політична влада є інтегративною якістю політичного управління та політичної системи. Держава втілює механізм політичного управління – уряд, що складається з конкретних органів та осіб, які займають офіційні посади та здійснюють владу від імені держави. Громадянське

суспільство, в свою чергу, є сукупністю соціальних зв'язків та інститутів, що діють в демократичному суспільстві в рамках правового поля, незалежно від держави, але взаємодіючого з ним. Що ж до взаємодії держави та громадянського суспільства, то вони доповнюють один одного та разом вони виконують необхідну функцію механізмів адаптації політичної системи суспільства.

Також встановлено, що особливого значення політичне управління набуває за демократичною політичною системою, оскільки саме ця система сприяє співпраці між державою та громадянським суспільством, що виступає необхідною умовою здійснення кібернетичного механізму політичного управління.

У підрозділі 2.2 «Кібернетичний механізм політичного управління та його діяльність» розглядаються особливості функціонування кібернетичного механізму політичного управління як процесу.

З урахуванням існуючих дефініцій механізму політичного управління, автор роботи розуміє під ним засіб організації і функціонування управління, що виражається у наявності дій, які здійснюються в ході управлінського процесу.

Кібернетичний механізм політичного управління представляє собою складну сукупність складових, які взаємодіють між собою та сприяють здійсненню ефективного політичного управління. Аналіз механізму політичного управління дає змогу констатувати, що політичне управління не представляє собою стихійний процес, йому властива суворі структура та етапи здійснення. До складових механізму здійснення політичного управління належить процес прогнозування, процес планування, процес прийняття політичних рішень та процес контролю та регулювання.

Зазначено, що кожен з етапів є необхідним, але провідна роль в ньому належить прийняттю політичних рішень, які є ціллю здійснення політичного управління. Процес прийняття політичних рішень представляє собою послідовність етапів та процедур, які мають між собою прямі та зворотні зв'язки, де останні відіграють подвійну роль. По-перше, як зв'язок між управлінцями різних рівнів (державного, регіонального, міського), по-друге, зворотні зв'язки відображають циклічний характер залежності між етапами та процедурами.

Встановлено, що залежно від того наскільки вдалим є політичне рішення та як воно реалізується, можна говорити про ефективне здійснення політичного управління. Оскільки ефективність передбачає досягнення результату з урахуванням найменших затрат та більшого зиску для суспільства, воно має бути, іншими словами, раціональним.

У підрозділі 2.3 «Комунікація та зворотний зв'язок у структурі кібернетичного механізму політичного управління» розглянуті складові кібернетичного виміру політичного управління такі, як інформація, комунікація та зворотний зв'язок.

Проаналізовано визначення поняття «інформація», її «атрибутивну» та «функціональну» концепції. За видовим підходом, інформацію розглядають як різновид процесів, що характеризуються наявністю відображення та, які притаманні лише самокерованим (функціонально-кібернетичним) системам. В такому разі, сама інформація інтерпретується як відображення, яке використовується в управлінні. Для другого, аспектного підходу, властивим є визнання інформації як відображеної різноманітності, відноситься визнання інформації атрибутивною властивістю всіх матеріальних об'єктів.

Особливу увагу інформації приділяють в кібернетиці, де питання вироблення, зберігання та передачі інформації відіграють провідну роль. Крім цього, зазначено, що однією з ідей кібернетики є думка про єдність процесів зв'язку та процесів управління. Зв'язки в кібернетиці розуміють як інформаційні, що здійснюються певними інформаційними процесами. І, в такому разі, мова йде про провідну роль інформації в кібернетиці. З точки зору кібернетики, процес політичного управління представляє собою, перш за все, процес циркуляції інформації між керованими та керуючими об'єктами, тобто комунікацію, яка виступає якісною характеристикою кібернетичного механізму політичного управління.

Зазначено, що в кібернетичному механізмі політичного управління приділяється увагу загальним особливостям та законам перетворення та руху інформації завдяки каналам зв'язку. Найкраще зрозуміти інформаційну систему допомагає зворотний зв'язок.

Встановлено, що зворотний зв'язок може проявлятися на двох рівнях. З одного боку, на рівні взаємодії між владними структурами (центральною та регіональними органами), а з іншого – на рівні взаємодії держави і громадянського суспільства. У разі порушення чітко прописаної процедури зворотного зв'язку, в першому випадку може мати такі наслідки як гальмування розвитку держави, а, в другому – втрату рівня довіри громадян до існуючої влади.

Обґрунтовано, що наявність зворотного зв'язку є необхідною умовою існування кібернетичного механізму політичного управління та його ефективного здійснення.

У Висновках до другого розділу узагальнені основні уявлення щодо функціонування кібернетичного механізму політичного управління в політичній системі суспільства.

У третьому розділі «Порівняльний аналіз моделей політичного управління: практичний досвід США та України» на основі порівняльного методу проведено аналіз моделей політичного управління з урахуванням досвіду США та України.

У підрозділі 3.1 *«Американський досвід здійснення політичного управління»* розглянуто американську модель кібернетичного механізму політичного управління. Обрання США для аналізу діяльності політичного управління обумовлено тим, що кібернетична парадигма політичного управління забезпечується демократичною політичною системою, до якої більшою мірою наближена політична система США

Встановлено, що питання про систему політичного управління ставили ще батьки-засновники США.

Для визначення специфіки функціонування політичного управління в означеній країні, проаналізована політична система США, з урахуванням історичних умов її формування. Визначено, що сучасний етап американської політичної системи характеризується зосередженням реальних важелів політичного управління в руках еліти, але обсяг й ефективність впливу на неї і контролю за нею з боку суспільства в сучасних умовах зросли.

Зазначено, що сучасна американська політична система може бути оцінена як дієва демократія, оскільки гарантує і сприяє рівному доступу всіх громадян і соціальних груп до політичної влади та розпорядження нею.

Розглянуто основні чинники, які забезпечують функціонування кібернетичного механізму політичного управління та забезпечують високий рівень його ефективності. До таких чинників належать: функціонування гілок політичної влади: законодавчої, виконавчої та судової; федеративна форма устрою держави значною мірою доповнює і гарантує від можливих збоїв ефективність дії, яка історично склалася, а також системи «стримувань і противаг», що існує у владному механізмі американської держави; двопартійна система, яка є невід'ємною частиною політичного процесу США; високий рівень участі громадян у політиці та вплив на неї через зворотний зв'язок, за допомогою громадянського суспільства.

Підрозділ 3.2 *«Особливості діяльності управлінських інститутів в Україні»* присвячений аналізу умов формування сучасної політичної системи України та функціонування в ній кібернетичного механізму політичного управління.

Відзначено, що демократичні перетворення, які відбуваються в Україні супроводжуються значними змінами в політичному житті країни та впровадженням нових

ідей, проведенням різноманітних реформ. Це обумовлює впровадження нового механізму політичного управління, адекватного сучасним вимогам.

Виявлено, що до гальмуючих факторів розвитку демократичних засад в Україні, а також діяльності кібернетичного механізму політичного управління належить нерозвиненість громадянського суспільства, відчуження більшості населення від політичної участі, яка пояснюється невизначеністю у розумінні мас перспектив розвитку держави та своєї ролі в ній.

Зазначено, що для політичної системи України властивою є централізація влади, яка призводить до жорсткої вертикалі управлінських відносин і майже відсутності зворотного зв'язку. Така централізація влади є негативною оскільки, з одного боку, ускладнює відносини між центром та регіонами, причиною чого є недосконала модель самоврядування України. З іншого, – ускладнює відносини «влада-суспільство», де відбувається зворотний зв'язок, який виступає необхідною умовою функціонування, як кібернетичного механізму політичного управління зокрема, так і демократичності політичної системи, взагалі.

Під час аналізу політичної системи України, встановлено, що в політичному управлінні української держави відсутня чітка процедура здійснення зворотного зв'язку, але при цьому присутній її латентний характер. А це, в свою чергу, призводить до кризи влади та відсутності діалогу між громадянами і владою, що безумовно впливає на форми вираження невдоволення владою та приводить в подальшому до негативного ставлення до політики взагалі, призводить до відсутності консолідації, національної ідентичності та державної єдності.

У висновках до третього розділу узагальнено результати порівняльного аналізу моделей політичного управління з використанням його кібернетичних складових, на прикладі його діяльності в США та України.

У висновках викладаються основні результати і підсумки дисертаційної роботи, які були отримані в ході дослідження.

Визначено, що політичне управління представляє собою суб'єкт-об'єктну взаємодію, під час якої відбувається розкриття владних відносин у конкретному просторово-часовому континуумі. Обґрунтовано, що політичне управління виступає як функція «виходу» політичної системи, але разом з тим, воно виступає також і підґрунтям діяльності управлінських інститутів, серед яких провідна роль належить державі, як основному інституту політичної системи.

Під час аналізу політичної системи та політичного управління акцентується увага на ролі громадянського суспільства. Держава та громадянське суспільство доповнюють один одного. І якщо держава функціонує на основі механізмів управління, то громадянське суспільство функціонує на основі саморегулювання та сприяє адаптації політичної системи суспільства. Така взаємодія держави та громадянського суспільства є більш ефективною при демократичному режимі.

Проведений аналіз політичного управління дає змогу констатувати, що політична влада виступає в якості його інтегруючої характеристики, оскільки її можна представити як сукупність функцій політичного управління, за допомогою яких вона здійснює вплив на керованих. І такий вплив є більш результативним також в демократичній державі, при якому діє принцип дії та протидія гілок влади.

Дослідження політичного управління як сфери практичних заходів, дало змогу визначити кібернетичний механізм політичного управління та особливості його здійснення. Під кібернетичним механізмом політичного управління розуміється наявність дій, які виконуються управляючою системою, а також завершуються оцінкою ефективності управлінського впливу. При такому визначенні кібернетичного механізму політичного управління, виділяються такі його складові: процес прогнозування, процес планування, процес прийняття політичних рішень та процес контролю та регулювання. Встановлено, що кожен з них відіграє певну роль, але більше значення має процес прийняття політичних рішень, а також здійснення контролю щодо їх впровадження. Зазначено, що під час прийняття політичного рішення, політична влада має керуватися, перш за все, його роллю для держави.

Розгляд діяльності кібернетичних механізмів політичного управління дає можливість визначити роль комунікації та зворотного зв'язку в державі. Інформація, комунікація та зворотний зв'язок представляють собою не лише складові елементи політичного управління, вони також виступають умовою його ефективного здійснення. Особливе значення серед них має наявність в політичному управлінні зворотного зв'язку, який представляє собою зв'язок між суб'єктом та об'єктом, під час якого відбувається передача інформації від керованого до керуючого і, разом з тим, один з елементів управління із зворотним зв'язком. Відмічено, що процедура здійснення зворотного зв'язку спочатку була покладена на державу, її установи, але, оскільки більш ефективно політичне управління здійснюється за умови взаємодії держави та суспільства, такий зв'язок необхідно здійснювати і в цьому напрямку.

Всебічне дослідження центральної проблеми дисертації було обумовлене також виявленням особливостей політичного управління сучасних держав на основі порівняльного аналізу політичних систем США та України. Встановлено, що в політичній системі США політичне управління представляє собою чіткий процес, в якому рівноправно приймає участь як держава, так і громадянське суспільство. Це обумовлено деякими факторами: стабільністю політичної системи, яка функціонує на демократичних засадах; чітким розподілом повноважень в державі між законодавчою, виконавчою та судовою владою. Іншим фактором, який сприяє політичному управлінню є усталена партійна система, яка представляє інтереси певних верств населення. Крім цього, до факторів ефективного політичного управління в США можна також віднести розвинене громадянське суспільство, яке приймає активну участь в діяльності держави. Певною мірою така взаємодія держави та громадянського суспільства пов'язана з високим рівнем їх інформованості, а також високим рівнем взаємозв'язку між сторонами.

Що ж стосується української політичної системи та здійснення кібернетичного механізму політичного управління в ній, то основною проблемою сучасної політичної системи України є незбалансованість між президентським та парламентським сегментом, що породжує конфронтацію між законодавчою та виконавчою владою. Крім цього, під час аналізу розподілу повноважень гілок влади в українській державі встановлено, що існує також проблема щодо розподілення повноважень між Урядом та Президентом. Так, згідно з Конституцією, в Україні встановлена напівпрезидентська республіка, але аналіз повноважень Президента говорить про фактичне існування двох гілок виконавчої влади, більш того серед повноважень Президента України є такі, які характерні для президентської республіки (мова йде про право законодавчої ініціативи, яке навіть не має Президент США, хоча там президентська республіка). Таке положення в політичній системі України знижує ефективність політичного управління.

Крім цього, також до умови зниження діяльності кібернетичного механізму в сучасній українській державі можна віднести низький рівень розвитку громадянського суспільства та його інститутів. А таке становище не дозволяє здійснювати діалог між державою та людьми. Держава все ще залишається державою-суб'єктом управління суспільством, хоча вона має трансформуватися в державу-інструмент в руках суспільства.

Порівняльний аналіз моделей політичного управління в США та Україні доводить, що вітчизняна політична система у більшості випадків або зовсім не використовує, або використовує переваги кібернетичних механізмів політичного управління неналежним чином. Українській політичній системі притаманний докібернетичний механізм управління. Це виявляється у відсутності системності в діях, у ситуаційному характеру

ухвалення рішень, а також у низькому рівні планування, що, навпаки, присутнє в американській моделі політичного управління.

Щодо практичної рекомендації автора даного дослідження, яке здійснене на основі теоретичного та практичного матеріалу з урахуванням особливостей політичного управління в Україні, необхідним є здійснення адміністративної реформи, з метою доведення системи державного управління в Україні до власне кібернетичного рівня. Йдеться про оптимізацію діяльності інституту держслужби та функціонування гілок державної влади України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Милосердна І.М. Політична кібернетика як теорія та практика в сучасній політичній науці / І.М. Милосердна // Наукове пізнання: методологія та технологія. Науковий журнал. [Серія: філософія, соціологія, політологія] – Одеса: Одеський Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського, – 2006. – № 2 – С. 67-72.
2. Милосердна І.М. Концептуальні засади політичної комунікативістики / І.М. Милосердна // Правова держава. – 2007. – №9. – С.254-259.
3. Милосердна І.М. Прийняття політичних рішень як компонент ефективного управління / І.М. Милосердна // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К.: «ІНТАС», 2007. – Вип. 29. – С.32-42.
4. Милосердная И.М. Принцип обратной связи в современном политическом управлении / И.М. Милосердная // Вісник Одеського національного університету. [Серія: Соціологія і політичні науки]. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2009 – Т. 13. – Вип.5. – С.646-653.
5. Милосердна І.М. Теоретико-методологічні аспекти політичних комунікацій / І.М. Милосердна // Соціально-економічні, політичні та культурні оцінки і прогнози на рубежі двох тисячоліть: Тези доповідей IV міжнародної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Частина 1.-м.Тернопіль.-2006.-С.57-58.
6. Милосердна І.М. Нові інформаційні технології як умова ефективного функціонування політичного управління: регіональний вимір / І.М. Милосердна // Регіональна політика на сучасному етапі державотворення: проблеми децентралізації, ризики та перспективи впровадження: Пленарне засідання, рекомендації та матеріали щорічної загальноінститутської науково-практичної конференції. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. – С.188-190.

7. Милосердная И.М. Проблема политической коммуникативности в современной политической науке / И.М. Милосердная // Інновації в технології та методології наукового пізнання: Матеріали міжнародної наукової конференції 26-27 жовтня 2006 р. – Одеса. – 2006. – С.41-42.
8. Милосердная И.М. Проблема эффективности политического управления в развитии государства: украинский опыт / И.М. Милосердная // Соціально-політична взаємодія в сучасній Україні: вибір шляхів державного розвитку: Тези доповідей XXII науково-практичної конференції – Одеса. – 2007. – С.33- 35.
9. Милосердна І.М. Особливості переходу до демократії в кінці XX – на початку XXI століття в країнах Центрально-Східної Європи: на прикладі Польщі та України / І.М. Милосердна // Projekt «Na drogach i bezdrożach wolności» zrealizowanego przez Wyższą Szkołę Europejską im. ks. Józefa Tischnera – Kraków. – 2009. – S.94-97.
10. Милосердная И.М. Политическое управление в современной политической системе общества / И.М. Милосердная // Модернізація державного управління, державної служби і кадрової політики: Збірник доповідей щорічних рішельєвських академічних читань 15-17 вересня 2010 р. – Одеса. – 2010. – С.161-164.

АНОТАЦІЯ

Милосердна І.М. Кібернетичний механізм політичного управління: теорія та практика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2011.

В дисертації здійснено дослідження сутності політичного управління як теоретичного підґрунтя діяльності ієрархії управлінських інститутів, опрацюванні її категоріального апарату, виявленні особливостей процесу діяльності кібернетичних механізмів сучасних держав на основі результатів порівняльного аналізу політичних систем США та України.

Визначено на термінологічному рівні поняття «політичне управління», яке тлумачиться автором як суб'єкт-об'єктна взаємодія, під час якої відбувається вплив суб'єкта на об'єкт за допомогою різних важелів, де головна роль належить владі та владним відносинам. Розглянуто кібернетичний механізм політичного управління як складової інституційної структури політичної системи суспільства. Здійснено комплексний аналіз досліджень щодо поняття зворотного зв'язку та його значення для політичного управління. Проаналізовано

особливості діяльності моделей політичного управління на прикладі Сполучених Штатів Америки та України.

Ключові слова: політичне управління, політична система, держава, політична влада, кібернетичний механізм політичного управління, ефективність, комунікація, зворотний зв'язок.

АННОТАЦИЯ

Милосердная И.М. Кибернетический механизм политического управления: теория и практика. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2011.

В диссертации осуществлено исследование сущности политического управления как теоретической основы деятельности иерархии управленческих институтов, разработке ее категориального аппарата, выявлении особенностей процесса деятельности кибернетических механизмов современных государств на основе результатов сравнительного анализа политических систем США и Украины.

Доказано, что политическое управление, под которым следует понимать систему субъект – объектных отношений, связанных между собой властными отношениями и обратной связью, выступает как функция «выхода» политической системы, но вместе с тем, оно выступает также и основой деятельности управленческих институтов, среди которых ведущая роль принадлежит государству, как основному институту политической системы.

В работе представлено, что эффективность политического управления обеспечивается наличием в нем кибернетических механизмов. Определено, что именно с появлением кибернетики управление получает качественные характеристики. Поскольку кибернетический подход дает возможность рассматривать управление сложными динамическими процессами для повышения эффективности деятельности, а также для того, чтоб управление выполнялось целенаправленно, организовано и эффективно в рамках системы.

Особое место в исследовании отводится анализу и выявлению особенностей функционирования кибернетического механизма в современной политической системе. С этой целью рассмотрены три взаимосвязанных вопроса: политическое управление как атрибут и функция политической системы, механизм политического управления и его

деятельности, а также коммуникация и обратная связь в структуре кибернетического механизма.

Установлено, что деятельность политического управления представляет собой функцию выхода политической системы, которая выполняет ведущую роль в ее формировании и развитии.

Обосновано, что государство как основной институт политической системы воплощает механизм политического управления – правительство, состоящий из конкретных органов и лиц, которые занимают официальные должности и совершают власть от имени народа. Высшие органы политической власти представлены главой государства и его аппаратом, парламентом и судебными инстанциями, которые в совокупности играют роль управляющей системы, составные компоненты которой связаны между собой сложными функциональными отношениями. Они принимают решения общенационального значения, являющиеся обязательными для исполнения как всеми без исключения звеньями политического, государственного аппарата, так и гражданами.

Также установлено, что механизм политического управления состоит из таких составных: процесса прогнозирования, процесса планирования, процесса принятия политических решений и процесса контроля и регулирования.

В работе доказано, что качественными характеристиками кибернетического механизма политического управления является наличие в нем коммуникации и обратной связи. При этом отмечено, что обратная связь должна осуществляться в двух измерениях политического управления: вертикальном (внутри государства, между органами власти) и горизонтальном (власть-общество).

Установлено, что кибернетическая парадигма политического управления возможна лишь в демократической политической системе, которая обеспечивает вертикальную двухстороннюю связь, направление: сверху вниз и снизу вверх.

На основе результатов сравнительного анализа политических систем США и Украины, выявлены особенности процесса деятельности кибернетических механизмов политического управления. Установлено, что, в отличие от американской политической системы, украинской политической системе присущ докибернетический механизм политического управления. Это проявляется в отсутствии системности в действиях, в ситуационном характере принятия решений, а также низком уровне планирования. Однако, это, напротив, присутствует в американской модели политического управления.

Ключевые слова: *политическое управление, политическая система, государство, политическая власть, кибернетический механизм политического управления, эффективность, коммуникация, обратная связь.*

SUMMARY

Myloserdna I. Cybernetic mechanism of political governance: theory and practice. – Manuscript.

Dissertation on receipt of a scientific degree of political sciences candidate after on specialty 23.00.02 – political institutes and processes. – National University «Odessa Law Academy». Odessa, 2011.

This thesis is dedicated to the research of essence of political governance as theoretical background of activity of administrative institutes` hierarchy, to the development of categorical mechanism, detection of features of cybernetic mechanisms` activity of modern states on the grounds of results of comparative analysis of political systems of the USA and Ukraine.

The notion “political governance” which is interpreted by the author as subject-object interaction, during which influence of subject on object by means of different control arms takes place and where the power and power relations play the main role, is determined on the terminological level. The cybernetic mechanism of political governance as a part of institutional structure of political system of society is also examined. The complex analysis of researches concerning the notion of feedback and its significance for political governance is made. The features` analysis of activity of political governance`s models is made on the example of the USA and Ukraine.

Key words: *political governance, political system, state, political power, cybernetic mechanism of political governance, effectiveness, communication, feedback.*